

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Харківське історико-філологічне товариство

*Присвячно 300-річчю
від дня народження Григорія Сковороди*

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 9/2022

УДК 811.161.2 + 39 (477)
ББК 81.411.1 + 63.5 (4УКР)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3281 від 18.09.2008.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (заступник головного редактора) (Харків)
Богданова І. І., канд. філол. наук, доц. (Харків)
Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Берегове)
Лисиченко Т. Ю., канд. філол. наук (Харків)
Нестеренко Н. П., канд. філол. наук, доц. (Харків)
Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
Руденко С. М., канд. філол. наук, проф. (Харків)
Сюта Г. М., д-р філол. наук, пров. наук. співроб. (Київ)
Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Нелюба А. М., д-р філол. наук, професор, Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна.
Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, Національний університет біоресурсів
і природокористування України.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
(протокол №3 від 2 листопада 2022 року)

У 41 **Український світ у наукових парадигмах:** Збірник наукових праць Харківсько-
го національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Вип. 9. —
Харків: ХНПУ; ХІФТ, 2022.— 180 с.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ISBN 978-966-1630-48-1

© Автори матеріалів, 2022
© Макет Т. Лисиченко, 2022
© Обкладинка У. Мельникова, 2022

місяць по дібровах / Писать елегії на пнях (Антонич, с. 123); *Це місяць — молодий музика / Настроює, мов скрипку, сад*» (Антонич, с. 106).

Традиційне перенесення «фізичні дії людини — явище природи» набуває опоетизованого звучання внаслідок накладання на інше перенесення — «психічний стан людини — стан небесного тіла», при цьому традиційне зображення місяця як покровителя митців переосмислене: нічне світило саме стає музикою та поетом-ліриком. В антропоморфних метафорах слово *зоря* слугує позначником єдиного цілого світу природи й людини чи виступає медіатором між світом людини й космосом: *Лопочуть зорі на тополях* (Антонич, с. 179); *На небі тільки сині зорі / Вислухують благальний спів людей* (Антонич, с. 99).

Здійснений аналіз метафор-космонімів засвідчив надання Б.-І. Антоничем під час створення художньо-образної картини світу особливої ваги взаємозв'язку людини зі Всесвітом.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Варич Н. І.* Структура метафори в поезії Б.-І. Антонича: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків : Харк. держ. пед. університет імені Г. С. Сковороди, 1998, 168 с.
2. *Махно В.* Художній світ Богдана-Ігоря Антонича. Тернопіль : Лілея, 1999. 152 с.
3. *Медвідь Н.* Традиції У. Уїтмена у творчості Б.-І. Антонича: методичні рекомендації до порівняльного (компаративного) аналізу творів. *Зарубіжна література в школах України.* 2016. №6. С. 40–43.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Антонич Б.-І.* Поезії. Київ : Рад. Письменник, 1988. 454 с.

УДК 821.161.2-5 Баранович.09

Антон Штефан

здобувач вищої освіти III рівня (Філологія);

наук. кер.: д. філол. н., проф. Маленко О. О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ant.shtefan@gmail.com

РИТОРИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВОМЕДІЄВІСТИКИ

Риторика як мистецтво побудови вишуканого висловлення, мистецтво переконувати й впливати, від часів античності й до XIX століття була дисципліною, що доводила освіченість промовця, його вміння успішно виступати перед публікою. У європейській культурі її вважали за необхідний елемент освіти.

Одним із представників вишуканого мистецтва слова є Лазар Баранович (1620–1693), видатний діяч XVII століття, творчість якого вже понад сто років звертає увагу багатьох дослідників історії України, літератури, мови, історії церкви. Письменник і церковний діяч залишив по собі чимало творів, з-поміж яких монументальні збірники проповідей, полемічні твори, які були орієнтовані насамперед на освіченого читача. Писав церковнослов'янською, польською, латинською мовами.

За своїми світоглядними орієнтирами Лазар Баранович — типовий представник Києво-Могилянської філософської школи, що втілюється в поєднанні ним у межах барокової схоластики «елементів античних, патристичних, ренесансних, реформаційних учень у їх українській рецепції» [ФЕС, с. 46]. Велику роль у людському бутті Лазар Баранович відводив вірі й освіті, завдяки яким людина із «зовнішньої», грішної, може перетворилася на «внутрішню», духовну. Можливість гармонізації суспільних відносин і оновлення суспільства пов'язував із «перехрещенням» народу, під яким розумів масове освітнє і моральне вдосконалення [там само]. Лазаря Барановича називають світочем барокової культури, адже саме бароко «бачило в людині в першу чергу істоту духовну, причетну до грандіозної планетарної боротьби сил добра й зла, або, як говорив св. Дмитро Ростовський, «духа Господня й духа світу» [Макаров].

Уже із середини XIX століття розпочинаються перші спроби студіювати його життя і творчість Лазаря Барановича. Однак до цього часу ми можемо спостерігати брак ґрунтовних студій над нього спадщиною. Не до кінця досліджені також риторичні прийоми авторів тієї доби. Цим і спричинена актуальність дослідження «Риторична *elocutio* в прозових творах Лазаря Барановича», що спирається на тексти чотирьох творів: два церковнослов'янською (збірки проповідей «Меч духовний» та «Труби словес проповідних» та два польською мовою «*Notij pięć, ran Chrystusowych pięć*» та «*Nowa miara starej wiary*»).

Elocutio в риторичі належить до п'яти основних компонентів промови (так званий риторичний канон) й означає саме красномовство, тобто лінгвістичне оформлення пропонованої мовцем думки. Отже йдеться насамперед про здатність ритора бути переконливим і привабливими для слухачів не тільки на рівні змісту, а і його словесних репрезентацій. *Elocutio* як мистецтво висловлювання та впорядкування думок, не залежить від жанру тексту, тому дає широке поле для дослідження різнопланових текстів. Разом з тим пропонована тема дає можливість дослідити конкретні явища барокового стилю.

Наукова продуктивність вивчення риторичної майстерності Лазаря Барановича зумовлена й помітним зацікавленням європейської філології медієвістикою, що досліджує і вивчає давні тексти як фрагмент культурної спадщини, як відбиття діяхронійної лінгвокультурної свідомості і як ідіостильовий вимір тогочасної мовної особистості автора (ритора, полеміста, письменника, проповідника).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Макаров А.* Світоч барокової культури. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20191113-svitoch-barokovoyi-kulturi>
2. *Лазар Баранович.* *Філософський енциклопедичний словник.* Київ : Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. С. 46.

УДК 821.161.2 – 1

Катерина Шишкова

здобувачка вищої освіти II рівня;

наук. кер.: к. філол. н., доц. Веретюк Т. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

k.shushkova@gmail.com

**ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Вивченню образу жінки в українському літературознавстві присвячено чимало наукових праць, серед яких можемо відзначити роботи таких науковців, як Н. Білоус, Н. Зборовської, Л. Демської-Будзуляк, Г. Кошарської, А. Новикова, О. Теліги, С. Філоненко та інших, що свідчить про актуальність цього питання в літературознавстві. Серед великого різноманіття типів жіночих образів, які були виокремлені в українській літературі, найбільш поширеними можемо назвати лише два: образ жінки-страдниці, який притаманний для народницької тематики української літератури, та образ незалежної жінки, який витворений модерністською та феміністичною парадигмами.

Варто згадати серед робіт дослідників образу жінки в українській літературі розвідку Олени Теліги «Якими нас прагнете?». Розмірковуючи над творами, написаними письменниками-чоловіками, авторка ставить логічне питання до письменників-чоловіків і сама відзначає, що в українській літературі побутують три основні жіночі образи: жінка-рабиня, жінка-вамп і жінка-товариш. На думку О. Теліги, перші два типи, незважаючи на свою нібито протилежність, по суті є тим самим типом жінки, що є «лише джерелом хвиливої насолоди й увигіднення життя в найпримітивнішому розумінні того слова» [Теліга 1999, с. 5]. Й образ жінки-рабині, й образ жінки-вамп виключають пошану до жінки. У той же час О. Теліга відзначає появу і третього типу жінки — енергійної, різкої і позбавленої сентиментальності жінки-товариша — суворой амазонки, чоловіка в спідниці. Цей тип має так мало фемінності, що викликаючи пошану, ніколи не викликає захоплення. Українська жінка, на думку дослідниці, має дбати не лише про фізичне. Перш за все вона має дбати про духовне виховання своїх дітей [див. дет.: Теліга 1999]. Цей тип можемо визначити як жінка-Берегиня;

Юлія Радченко

ТЕХНОЛОГІЯ СПІВТВОРЧОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: СПРОБА ПОШУКУ
ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДИК ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ 140

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ 149**Ольга Арсенюк**

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНА ПРИРОДА РЕТРО-ДЕТЕКТИВІВ 150

Тетяна Герасименко

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ТОПОНІМНОГО МАРКУВАННЯ
(ДО ТЕОРІЇ ПИТАННЯ) 153

Данило Дубограй

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ
У НОВЕЛІСТИЦІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА 157

Олена Мієнко

САКРАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЗВЕРТАННЯ
У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ 159

Катерина Ряполова

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
НОВІТНІХ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ 163

Зоя Цильова

ФУНКЦІЇ АНТРОПОМОРФНИХ МЕТАФОР-КОСМОНІМІВ
У ПОЕТИЧНОМУ УНІВЕРСУМІ Б.-І. АНТОНІЧА 165

Антон Штефан

РИТОРИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА
ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВОМЕДІЄВІСТИКИ 167

Катерина Шишкова

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 169

РЕЦЕНЗІЇ 171**Олена Маленко**

СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА 172

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗБІРНИК 174